

Medlemsblad

Åhls hembygdsförening

Hjultorget 1, 793 41 Insjön

Maj 2020 Nummer 2 Årgång 21

Hälsning från ordföranden

Kära Hembygdsvänner och Åhlbor!

Det är sannerligen en märklig tid vi och hela världen lever i för tillfället. Fokus på det mesta som rör det dagliga livet är hur vi själva skall förhålla oss och gentemot varandra beträffande umgänge och att få vardagen att fungera utan att utsätta oss själva och medmänniskor för det förhatliga Coronaviruset.

Rådande situation påverkar naturligtvis även vår Hembygdsförening. Vi har inte kunnat fira valborg och det blir heller inget midsommarfirande med majstångsresning, dans och spelmän. Vi kan heller inte hålla Åhlspaviljongen öppen på vanligt sätt vilket ju är ett stort avbräck eftersom den lockar många besökare under sommaren med sin intressanta utställning om det företagsamma Insjön genom tiderna. Vi ska försöka att få till stånd en alternativ form av visning genom exponering genom de stora fönstren men

ingen av våra duktiga guider kommer att finnas på plats.

Att vistas ute i naturen är alltid en god vana och framför allt kanske i dessa tider. Jag rekommenderar då vår "Bergslag" med de intressanta vandringslederna. Information och karta finns vid starten på vägen upp mot Solberga.

Man kan också ta en promenad i Insjön och lära sig om vad för företag som funnits här. Information finns i brevlådan vid Holpinken.

För övrigt försöker vi sköta det löpande i styrelsen via telefon och e-post men ser naturligtvis fram emot den dag vi kan träffas.

Jag hoppas att du hittar intressant läsning i detta Hembygdsblad med både historia och nutid.

Ta hand om er alla!

Hjärtliga Hembygdshälsningar
Roger Arvidsson, ordförande

Till medlemmar: Om du accepterar att vi har din e-postadress i vårt register: Skicka gärna in den till ahls@hembygd.se
Du som inte är medlem kan bli det genom att kontakta oss, adresser sid 2.

Midsommar

2020 års midsommarfirande är tyvärr inställt p g a rådande Corona-pandemi.

Åhlénpaviljongen på Hjultorget

En historisk utställning med produkter som tillverkats/sålts
i Insjön under 1900-talet

**Sommaren 2020 kommer paviljongen att visas på ett annat sätt
än vanligt, p g a den pågående Corona-pandemin.**

Paviljongen innehåller Dalarnas minsta museum.

Golvytan exklusive montrar, skåp och annan inredning är bara cirka 20 m².

Redan med 6 - 7 besökare samtidigt blir det svårt att hålla avståndet två meter.

Lägg därtill att alla vi som tjänstgör där befinner oss i eller är på väg in i "riskgruppen" och
att lokalen saknar både ventilation och möjlighet att tvätta händerna.

Vad gör vi då? Jo, vi vänder på steken.

Intresserade besökare får ökad insikt genom ökad insikt!

**Vi använder de fyra stora fönstren för att presentera huvuddragen av den information
som annars förmedlas inne i museet. Informationsmaterial kommer att finnas tillgängligt
utanför och inne på det nya Clas Ohlson-museet. Klart till midsommar.**

Möjligheten till enskild visning i mycket liten grupp kan alltid diskuteras. Ta kontakt med
Stenåke tel: 070-420 13 19 eller Hans tel: 070-762 40 03.

*Vi beklagar att det blir som det blir när det är som det är och satsar på att det inte blir som
det är när nästa sommar är här utan att vi då är där.*

Gruvvandringarna

Vandringar i det intressanta gruvområdet öster om Insjön.

De guidade vandringarna blir som vanligt eftersom vi är utomhus.

Onsdag den 1, 8, 15, 22 och 29 juli

Men vi måste tänka på att hålla avstånden och inte vara för många.

Samling vid fiskdammarna 1 km före Solberga kl 18.00. Tar 2½ tim.

Kartor och böcker om gruvdriften säljs.

Det går utmärkt att gå leden på egen hand. Information finns längs leden.

Gå även leden JÄRNFYRAN som utgår från Helgobadet.

Övriga vandringsleder

AHRNEBERGS VÄG - Köpcentrum V: 2 leder på Ålheden: 8 km och 13 km

KNIPPBODARNA – nedanför majstångsplatsen 2 leder: 3 km och 6 km

Hos Lundhags vid Hjultorget kan du titta på/köpa kartor med lederna markerade.

Lederna är i vår renoverade av Lars-Erik Knåpen Danielsson och Lars Lövgren.

Åhls hembygdsförenings medlemsblad.

Ansvarig utgivare: Roger Arvidsson Redaktör: Hans Hellström

Föreningens adress: Hjultorget 1, 793 41 INSJÖN

Föreningens e-postadress: ahls-hembygd@hotmail.com

- Adressändring kan anmälas på någon av ovanstående adresser eller tel 070-524 01 93.

Föreningens bankgiro: 725 - 4154

Föreningens tel: 076-949 65 20 Swishnr: 123 379 11 67.

Föreningens hemsida: www.hembygd.se/ahl

Medlemsresa

Inställd p g a Corona-pandemin.

Minnesgården på Vattberget Dräktkammaren på Insjöns Teater Skolmuseet på Sockenvägen

Visas efter överenskommelse. Ring 076-949 65 20

Insjöns Teater hösten 2020

Tills vidare inget program så länge Corona-pandemin pågår.

Studiecirkeln Insjön förr och nu

Inställd tills vidare.

Befolkningen i Åhl med omnejd

/ Hans Hellström

Statistiska Centralbyrån har nu publicerat uppgifter om folkmängden per distrikt (= socken). Där framgår att under 2019 har antalet invånare i Leksands kommun minskat med fyra personer. Det är långt ifrån det mål som finns om en folkökning på 200 personer per år. Vad beror denna utveckling på? Jo, det har fötts väldigt få barn, endast 121, vilket kan jämföras med att 180 personer har dött. Därmed sjönk befolkningen med 59. Detta skulle dock ha kunnat uppvägas av att många flyttat till kommunen. Men från övriga

Dalarna har lika många flyttat in som de som flyttat ut, 276 personer. Inte heller från övriga Sverige har något inflyttningsöverskott uppstått. Det var 410 som flyttade till kommunen och 412 som flyttade ut. Den enda flyttning som räddade situationen från en större folkminskning var inflyttning från utlandet, 99 personer, jämfört med att endast 35 personer flyttade till utlandet. (Dessa uppgifter finns endast tillgängliga på kommunnivå, så därför går det inte att se hur denna utveckling var i Åhl.)

Utvecklingen totalt per distrikt var enligt följande:

<u>Distrikt</u>	<u>dec 2017</u>	<u>dec 2018</u>	<u>dec 2019</u>
Leksand	10390	10499	10540
Djura	644	638	639
Siljansnäs	1848	1833	1818
<u>Åhl</u>	<u>2772</u>	<u>2853</u>	<u>2822</u>
Kommunen	15654	15823	15819

Härav framgår att Åhls relativt stora ökning år 2018 nu förbyttes i en minskning på 31 personer. Ungefär lika mycket har folkmängden i Leksands distrikt ökat. Det är

känt att ett antal personer har flyttat från Åhl till Leksands Noret, där ju all nybyggnation av bostäder har skett under året.

Hälso- och tandvård i Insjön

/Hans Hellström

Region Dalarna har beslutat att Folktandvården i Insjön skulle läggas ner. Det var för 64 år sedan, 1956, som Insjön fick sin första tandläkarmottagning. Ska denna epok vara slut nu?

När jag var barn på 1940-talet fanns ingen tandläkare i Insjön och inte tidigare heller. I min familj åkte vi till en tandläkare vid Sveatorget i Borlänge för att vårda och laga våra tänder. Under skoltiden fick barnen välja en av de tre tandläkare som fanns i Leksands Noret. Någon av dem hade rykte om sig att vara ganska våldsam i sitt arbete i våra munnar, så honom var det inte många som valde. Jag valde tandläkare Sjöholm, av henne fick man ett bokmärke om man inte grät.

1956 kom den stora förändringen för tandvården i Insjön. Då hade det gamla kommunalhuset från 1911 i korsningen Kyrkvägen – Åhléns väg byggts om till den stil det hade tills det av någon anledning brann ner för några år sedan. I husets övervåning hade 1956 en toppmodern folktandvårdsklinik anordnats. Så här stod det i Falu Kuriren i samband med invigningen:

”På övre botten har vi den hypermoderna tandvårdskliniken. Där finner man två operationsrum, laboratorium, steriliseringsrum, ett stort väntrum samt lunchrum. Vidare finns två rum och kök för tandtekniker och ett rum och kök för tandsköterska.”

Den första personalen var tandläkaren Mats Pettersson och tandsköterskan Anita Danielsson, och den först behandlade patienten var Gunilla Enarsdotter.

En notering utanför ämnet: I det ombyggda huset fanns på nedervåningen två! tjänsterum för kommunen, ett arkiv, ett kassavalv, ett större rum för nämndernas sammanträden, kontor för polisen samt en lägenhet. I det ena av tjänsterummen fanns expeditionen med en anställd dit kommuninnevånarna kunde komma med alla tänkbara ärenden. I det andra rummet satt på var sin sida av bordet de som höll i allt kommunalt i Åhl på den tiden: Långbergs Enar Persson och Tom Walfred Peterson. Tänk att det inte behövdes mer än så för att sköta en kommun, och det var billigt också – kommunalskatt ca 5 kr.

Låt oss återgå till ämnet: Nästa stora händelse för tandvården i Insjön inträffade 1990. Den 17 februari invigdes den nya vårdlokalen BLÅ PILEN i Insjön. (Blå Pilen var namnet på den slipsfabrik som tidigare låg på denna tomt mitt emot Solhem.) Dit flyttade Folktandvården. Det

var Anna-Lena Winge som fick äran att klippa bandet och hon sade då bland annat: *”Vården närmast människan är det viktigaste”*. Tandvårdspersonalen bestod då av tandläkaren Rolf Troeng och tandhygienisten Mona Richardsson.

År 2004 fick Insjön även en privat tandvårdsklinik. Det var Insjöns Tandhälsa som inrättade en mottagning i Holens gamla folkskola. Den fanns kvar till för några år sedan.

Den 17 april 2020 kunde man läsa i tidningen att Folktandvården i Insjön och tre andra orter i Dalarna skulle stängas permanent. Denna åtgärd sägs vidtas för att kunna erbjuda en patientsäker och jämlik tandvård. Har det varit osäkert och ojämnt att besöka tandläkaren i Insjön? *Vården närmast människan gäller tydligen inte längre*. Änt ä könstutt. Så det blir för Insjöborna att återgå till vad som gällde före 1956 och åka till Leksands Noret om man får problem med tandtrollen. De som skötte Insjöbornas tänder under många år på slutet var bland annat Maria och Per Otterud. Men sista ordet är kanske inte sagt i detta ärende. Förvaltningsrätten har efter överklagan upphävt beslutet. Insjöns Intresseförening arbetar dessutom med att påverka politikerna för att få en ändring till stånd när ett nytt beslut ska tas.

Det var inte bara Folktandvården som flyttade in i BLÅ PILEN. En läkarmottagning i Insjön hade länge varit en dröm bland befolkningen i Åhl. Genom tillkomsten av BLÅ PILEN hade drömmen nu blivit verklighet. Fredagen den 2 mars 1990 fanns för första gången mera planerat en läkare på plats. Det var Lars Johansson tillsammans med undersköterskan Stina Dahlberg som fyllde den funktionen. De skulle ha mottagning en gång i veckan. Lars sade vid invigningen: ”Det här är en decentralisering som visar att sjukvården är till för folk och inte tvärtom.” Även distriktsköterskan, då Birgit Olofsson, flyttade in i BLÅ PILEN.

Hur gick det till med sjukvården före 1990? Jo, man fick förstås åka till Leksands Noret. Där har det nog funnits en provinsialläkare sedan början av 1900-talet. Dessförinnan hade man mest förlitat sig på ”kukkelgubbär” och ”trollkäringär”. (Se medlemsbladet nr 4/2018.) I min barndom på 1940-talet anlätade man Dr Håkansson på Leksands Sjukstuga, där vårdcentralen ligger idag, eller Dr Lodhammar som hade sin praktik på Norsgatan. Om man blev allvarligt sjuk kunde man ringa till läkaren och han kom hem till dig

för undersökning och medicinordination, även mitt i natten. Vid enklare problem besökte man distriktssköterskan, som på 1940 – 50-talet hette Margit Reuith och hade sin mottagning på övervåningen i Posthuset, ovanför Handelsbankens kontor. När den första distriktssköterskan kom till Insjön är inte klarlagt, men det var troligen i början av 1900-talet.

Hur gick det med läkarmottagningen och distriktssköterskan på BLÅ PILEN? Läkarmottagningen blev inte mer än 13 år gammal innan det var dags för nedläggning år 2003. Insjöborna kämpade emot men inget hjälpte. Den protestlista med 1200 namn som Christer Swedhs lämnade över till Landstingets representant lades tydligen bara till handlingarna. Distriktssköterskan försvann också samtidigt. Så

nu blev det att återgå till den gamla ordningen - att åka till Leksands Noret om man fick något fel på kroppen. Eller uppsöka ”kukkelgubbän” om det finns någon sådan kvar.

En historisk byggnad?

Foto: H. Hellström

Vad är detta? Försvarskastal, mulltimmerhytta eller Leksands första höghus!

/Stenåke Petersson

Foto: Stenåke Petersson

Här är förklaringen:

Den minnesgode läsaren av detta blad kanske kan erinra sig att vi för ungefär två år sedan skrev om Föreningstorken, en mäktig byggnad som då stod invid det som en gång var en järnvägsövergång snett emot förskolan Knippan på Mullbacken.

Hembygdsföreningen, som för många år sedan fick huset som gåva av Insjöns Torkförening, hade beslutat sig för att på anbud sälja detta hus för nedmontering och bortflyttning. Så skedde också. Nu har huset fått ett nytt hem i byn Romma där det så sakta växer upp. Än är det bara skalet som står där, högt och mäktigt, i kontrast mot den skira grönskan, med de små ventilationsgluggarna kvar som tidigare, men ännu utan riktiga fönster. Det kommer att bli en fantastisk utsikt från huset. Och vilken takterrass om man nu väljer att göra ett platt tak! Det ska bli spännande att följa den fortsatta byggnationen!

Den här texten fanns på en av de nedmonterade bjälkarna i torken:

*Den 8 maj 1917 var jag här och ställde i ordning för inlämning av staten beslagtagna inom socknen varande spannmål utgörande råg, vårvete, höstvete, korn, havre på grund av kristiden som förorsakats av det pågående världskriget.
För övrigt synes det bliva ett nödår då för*

*närvarande marken är frusen och mycken snö ligger kvar samt oroliga tider. Ingen enighet bland bönderna utan mycket partistrider överallt.
Världens undergång nalkas.
Som åfvan
Back Olof Eriksson Holen*

Det var i begynnelsen av det som blev den världsomspännande pandemi som gått till historien som ”Spanska sjukan”. Den sjukan befann sig då, 1917, fortfarande i hemlighet i världskrigets skyttegravar i Flandern, hemlighållen av de stridande på båda sidor.

Några månader senare kröp den upp ur skyttegravarna och fick sin häftiga debut inför allmänhetens ögon i Spanien, därav namnet.

Vi har en osedvanligt kall och eländig maj-månad i år också. Hoppas bara att inte vår tids pandemi utvecklas på samma sätt som den av år 1917.

Spanska sjukan i Åhl

/Hans Hellström

Spanska sjukan drabbade ju även vårt land hårt, särskilt på hösten 1918. Det var mest unga vuxna som drabbades. Enligt den officiella statistiken dog 37 573 personer i Sverige, vilket var 0,6 procent av befolkningen. Om Coronapandemin skulle få samma effekt skulle över 60 000 personer dö i Sverige. Hittills (27 maj) har enligt statistiken 4 220 avlidit i Sverige.

I Dagens Nyheters arkiv från oktober 1918, den månad då Spanska sjukan härjade som värst, kan man hitta en del artiklar i ämnet. Sjukdomens följder i samhället beskrevs på någon enstaka sida varje dag – en märkbar skillnad mot nu, då nästan hela tidningen handlar om pandemin. Någon nedstängning av olika verksamheter förekom emellertid inte. I Stockholm gav teatrarna och biograferna föreställningar som vanligt och fotbollsmatcher ordnades. Om något ställdes in berodde det inte på något myndighetsbeslut utan på att t ex flera av skådespelarna hade blivit sjuka. Inte heller hotell och restauranger hade någon större minskning av besökare.

Hur gick det då i Åhl? Några uppgifter om hur många som dog av ”Spanskan” har jag inte hittat. Man kan emellertid dra en del slutsatser av uppgifter om hur många som dog per år i Åhl. Uppgifterna finns t ex i häfte 5 av Åhls sockens historia – Befolkningen i Åhl.

År 1918 dog 38 personer medan det åren närmast därefter var endast i medeltal 25 personer som dog. Av detta kan man uppskatta att ett 10-tal personer dog i Åhl på grund av Spanska sjukan. Det var 0,5 procent av befolkningen, vilket är ungefär som för hela Sverige.

Vi ska kanske inte behöva vara alltför ängsliga för hur vi ska drabbas av Coronapandemin. Även om den skulle fortsätta och drabba oss lika hårt som Spanska sjukan gjorde – med nära tio gånger högre antal döda än hittills under Coronan – skulle kanske inte mer än ett 15-tal personer avlida i Åhl.

Även år 1917, året före pandemin, var det många som dog i Åhl – 39 personer. Detta kan ha berott på det nödår som sannolikt inträffade, se beskrivningen i artikeln ovan.

En geologisk tur i Sättras utmarker

/Stenåke Petersson

Min hustru är uppvuxen i Sättra i Åhl. Längst upp i byn, i en av de gårdar som ligger där både väg och odlad jord slutar. Sättra sträcker sig hela vägen från Insjöns strand på nivån 160 meter över havet till strax över högsta marina gränsen, som ligger på ca 200 - 210 meter över havet.

I den här delen av Sättra fanns det alltså gott om havsnära strandtomter för så där cirka 10 000 - 11 000 år sedan, strax norr om Knippboan. Här rullade vågorna från inlandsisens smältvatten in mot land. Här avsattes glacial lera mellan bergtungorna. Här trumlade grövre stenmaterial runt i naturens stora kvarn och nöttes under något årtusende ner till grus.

”Gränslandet” mellan Sättra och Nedre Heden, strax nedanför Knippboberget, är genomkorsat av flera äldre körvägar och stigar. Många av dem håller så sakta på att återgå till naturen men ännu går de flesta att hitta. En av de mest välbevarad av dessa stigar går från den gamla majstångsplatsen i Sättra (vid f. d. Finnes, nu Halls) till Nedre Heden, ungefär där vägen mot Sätergläntan korsar banan mot Insjöhamn. Vägen följer i stort sett 200 - 210-metersnivån.

Längs den stigen är det fullt av gropar eller skärpningar i det som i dag är skog. Gropar på allt från ett par meter i fyrkant och någon meter djupa till sådana som är 4 gånger 10 meter och ett par meters djup. Flera av groparna ser ut att ingå i något slags sammanhängande system. De flesta är mossbelupna och övertorvade. Ett par av dem har använts som lokala skräpgropar in i relativt modern tid: plåtburkar, trasigt porslin, glasflaskor, cykel- och maskindelar och en och annan plastförpackning.

Så här skriver professor Nils H Magnusson i kapitlet om Åhls geologi i häfte 4 av bidragen till Åhls sockens historia (utgiven 1963):

Väster om Sättra finns i slutningen mot norr en annan typ av strandlinjer, med av vågorna

från det dåtida havet till grovt klappergrus omlagrad morän där blocken blivit rundade genom att spolats fram och tillbaka. Ett stort antal på en horisontell linje liggande små grustag är upptagna på detta klapperstensgrus. En närmare undersökning kommer säkerligen att visa att dylika strandvallar finnes på andra ställen i trakten av Sättra där de nordliga fallvindarna utifrån den tillbaka-vikande iskanten haft särskild kraft och kunnat driva vågorna mot slutningen.

I Sättraboken från 1986 kallas området på en handritad karta för ”Grusgröpplan”. Vägen förbi alla dessa små grustag är ingen vanlig skogsstig. Det bär tecken på att ha varit en tidvis välanvänd transportväg.

Ett av många grustag Foto: H. Hellström

Min fundering, ännu helt obekräftad, är att härifrån togs gruset till banvallen i kanten på Hemmoran, bakom Backhällon och ut till slutstationen vid Insjön. Mycket grus lär det ha gått åt för att bygga upp en stabil banvall på den bitvis sankt sista biten av sträckningen till Insjöhamn.

Tänk er 1883 - 1884. Tänk bort lastbilar och lastmaskiner. Tänk i stället hästkärror och handlastning och bra möjligheter att på nära håll tjäna några riksdaler, nu när gruvbrytningen och transportererna därifrån hade upphört. Hyggligt nära från grustakten till leveransplatsen. Varje markägare längs den gamla klapperstensstranden ville naturligtvis vara med och få en del av inkomsterna.

Säkerligen hyrde man in folk och hästar från de närliggande byarna.

När jag blundar kan jag för mitt inre både se och höra och känna lukten av det folk- och djurliv som under några intensiva månader, kanske ett år, rådde på trakten. Detta sammanföll delvis i tiden med den stora religiösa väckelsen och nykterhetsrörelsens framväxt. Kanske stod Johan Alfred Larsson, Kärlekens apostel, i slänten bakom sitt Larsbo och predikade för rallarna och gruskörarna.

Om man vill fortsätta sin geologiska forskningsresa i Sättra från "grustagsdistriktet" till en annan tidig verksamhet med mycket fin-kornigare material ska man svänga av från leveransvägen för grus och söka sig söder ut, svagt uppåt, i riktning mot Knippboan. Efter cirka 400 - 500 meter och lite letande i det som i dag är en brötig och risig skog dyker det upp nya, märkliga gropar i marken.

Du är framme! Välkommen till Tegelbruket i Sättra! Ännu ett av dessa tidiga industriella äventyr.

I "Sätraboken" från 1986 står det i den inledande bypresentationen:

Ett tegelbruk har funnits i Sättra, ovanför Sundells, nuvarande Udd. Det startades i början av 1800-talet och höll på till 1870 - 1880. Där har Liss Karin Hansdotter, född 1793, stått och slagit tegel till Åhls kyrka med en lerkran, dragen av en oxe. Den kördes av hennes dotter Vattbergs Brita Andersdotter, född 1822, som också slagit tegel till tre gårdar i byn. Detta har berättats av Sven

Lindbergs och Gösta Fändriks mormor, Stor Anna Jansdotter, gift Johansson. Hon blev 95 år och var dotter till Vattbergs Brita Andersdotter och bodde vid Vattbergs, nuvarande Lennart Johanssons. (Stor Anna, född 1849 och död 1944, var min hustrus morfars, Wattbergs Axels, mor.)

På den handritade kartan i byboken finns också namnet "Lergropshagen" utskrivet.

På storskifteskartan för Sättra by av 1818 (se nedan) är ett markområde under fastigheten Xa, Nr 22/ revboken nr 44 tillhörigt Göras Anders Olsson (vars ättlingar senare tar namnet Sundell) tydligt markerat som "lertäkt" och på en del av området står noterat "tegelbruk". På storskifteskartan finns en tydlig väg markerad från Sättras gamla majstångsplats till tegelbruket.

Mer fakta än så finns för dagen inte att redovisa. Inget är känt om vem/vilka som ägde och drev verksamheten. Inte heller om vem som hade lärt sig tekniken att göra tegel. Hur hade man funnit tjänlig lera för ändamålet på denna plats som inte känns som den mest naturliga platsen för ett lertag – på och till och med över högsta marina gränsen. Hur gjorde man för att bränna det tegel man producerade? Hur organiserade man arbetet?

Kanske kan någon i läsekretsen bidra med uppgifter? Även om verksamheten upphörde för ca 140 år sedan kan det ju fortfarande finnas familjehistorier i omlopp. Tidpunkten när Sättra tegelbruk upphörde sammanfaller för övrigt med att Jons Erik Andersson startade Insjöns Tegelbruk i Helgnäs som sedan under olika ägare levde vidare till 1966. Fanns det några kopplingar mellan dessa verksamheter? Kanske kan kyrkans räkenskaper ge besked om leveranser och mottagare av betalning för dessa eftersom tegel från Sättra enligt Stor Anna hade levererats till kyrkan.

Spetsbergen igen!

Projekt Spetsbergen rullar vidare. Så här långt (maj 2020) är de resenärer bekräftade som anges på tabellen på nästa sida. För de flesta av dessa har jag också fått kontakt med en eller flera anhöriga som

/Stenåke Petersson

kunnat bidra med fakta utöver namnet och med något fysiskt minne från Spetsbergs-tiden; ett dokument, ett foto, en fossil eller någon liten skulptur.

Walfrid Hedén (troligen)

Tre män som skjutit en säl

Jag är fortfarande intresserad av att få kontakt med fler som har något att berätta och tror att det finns ytterligare ett antal personer som platsar på listan nedan.

När coronandet lugnat ner sig och under förutsättning att jag har överlevt, ska jag besöka Riksarkivet och Tekniska museets arkiv där det kan finnas personalliggare och annat intressant arkivmaterial att leta i.

En liten tankeställare på vägen: Bilden av dalfolket som ett sturskt och uppriskt släkte

som inte lät sig kuvas av överheten utan ständigt bemannat barrikaderna får sig en knäck när man läser om personalförsörjningen till Sveagruvan. Gruvfogden Danielsson (som jag ännu inte lyckats lista ut vem det var) fick av bolagsledningen i uppdrag att inför 1920 års brytnings-säsong rekrytera 100 arbetare från Dalarna och Västergötland. De ansågs mer fogliga och mindre strejkenägna än de kolgruvearbetare från Skåne som utgjorde basen för den årliga arbetsstyrkan.

Namn	Födelsetid	Varifrån
Andersson, Svensk <u>Hjalmar</u>	1889 13/7	Helgbo - Född i Ljusnarsberg
Andersson, Svensk Karl <u>Bernhard</u>	1892 21/4	Helgbo
Andersson, Svensk <u>Valfrid</u>	1895 23/12	Skommarbo
Berglund, <u>Nils</u> Martin	1902 23/11	Nedre Heden
Berglund, Anders <u>Gustaf</u>	1902 26/1	Kilen
Bergsten, Anders <u>Gustaf</u>	1896 7/11	Skommarbo
Danielsson, Åhlmans <u>Erik</u>	1886 11/6	Holen
Danielsson, <u>Sven</u>	1892 16/5	Holen
Eriksson, Långbergs <u>Per Erik</u>	1874 11/7	Brenäs
Englund, <u>Petter</u>	1879 26/7	Nedre Heden
Hedén, Daniel <u>Valfrid</u>	1887 11/10	Sätra
Hedlöf, <u>Emil</u>	1879 19/1	Helgbo
Hällberg, Olof <u>Gunhard</u> (Klockar)	1902 23/10	Nedre Heden
Israelsson, Mos <u>Israel</u>	1892 26/9	Helgbo, Sers byggning
Jansson, <u>Erik</u> (den yngre)	1895 17/9	Östra Insjö
Lindberg, Liljas Per <u>Emil</u>	1883 1/3	Solberga & Sätra
Maritz, <u>Emil</u>	1901 19/6	Övre Heden
Olsson, Ål <u>Anders</u>	1876 14/3	Holen
Persson, Liss <u>Albin</u> , ("Räv-Albin")	1902 14/4	Solberga & Sätra - Född i Stora Tuna
Persson, Liss <u>Fredrik</u>	1871 12/4	Solberga & Sätra
Pettersson, Ferdinand <u>Valentin</u>	1887 17/9	Övre Heden - Född i Motala

Hör av er med kompletterande information – stort som smått! Stenåke 070 - 4201319

Idrotten i Åhl

/Hans Hellström

FK Lördagen 15 april 1972

Ål

Fullmäktigebeslut om idrottsplatsen vid Knippboheden

Als kommunfullmäktige beslöt vid sitt sammanträde på onsdagskvällen att uppföra en idrottsanläggning på Knippboheden i enlighet med det förslag som idrottsplatskommittén framlagt. Detta betyder, att så gott som all idrottslig verksamhet så småningom kommer att förläggas dit. I planerna ingår två fotbollsplaner, ishockeyplan, isbana för lek, fyra omklädningsrum varav tre för herrar, rymlig motions- och träningshall, klubbрум med plats för 50 personer, entréhytt, styrelserum, pentry, redskaps- och materialrum m. m. Två bastur skall byggas i anslutning till motionshallen och omklädningsrummen.

En första etapp i byggplanen kommer att påbörjas redan i år. Det gäller i huvudsak fotbollsplanerna, ishockeybana med belysning, parkeringsutrymmen etc. för sammanlagt 414.000 kronor, vilket FK tidigare redogjort för.

Så småningom är det också meningen att ett bad, om det nu blir ett utomhus- eller inomhusbad är ovisst än så länge, också skall förläggas inom området och elljusspåret skall också så småningom flyttas dit. På så sätt får man då all idrottslig verksamhet flyttad till "rätt" sida av riksvägen. Man kan i sammanhanget då också räkna in skidbacken vid Hoberget.

Några diskussioner väckte inte detta stora ärende. Nils Fändriks redogjorde först för bakgrunden till projektet. Orsaken är, som ålborna väl känner till vid det här laget, att ett köpcentrum skall byggas intill riksväg 70, där idrottsplatsen nu ligger. Det är nämligen betydelsefullt, att en del företag får möjlighet att få lokaler i anslutning till riksvägen. Representanter från länsarbetsnämnden hade på onsdagen konferens med kommunalmän från Ål och det framkom då, att det finns stora möjligheter till bidrag. Man torde kunna räkna med högsta möjliga ersättning, d. v. s. lägst 40 proc.

Kommunalingenjör Sture Olsson redogjorde med hjälp av kartor för hur idrottsanläggningen planerats.

Något år innan Åhl slogs samman med Leksand och Siljansnäs passade man på att bygga den nya idrottsplatsen. Den gamla som anlagts i början av 1940-talet låg nu i vägen för Hjul-torget köpcentrum.

Av artikeln t.v. framgår de storstilade planer som fanns, t. ex. motionshall, bastu och bad, men som aldrig blev genomförda efter kommunsammanslagningen 1974.

Åhlborna fick snällt åka över ån (Österdalälven) för att ta del av sådana faciliteter.

Möjligheten att njuta av ett bad i sjön Insjön har vi i alla fall haft ända tills ifjol, då kommunen tog sin hand från Åhlbybadet. Denna fråga är dock levande – Intresseföreningen kämpar för att få en lösning. Stöd dem!

Information från dräktkommittén, del 2

/Britt-Marie Andersson

18-2-2-81

F.K.

Hejda förvanskningen av Åls sockendräkt

INSJÖN (FK) Åldräkten bör bibehållas i ungefär samma skick som förr. Det anser man inom dräktkommittén i Åls hembygdsförening. Kommittén har därför inlett ett arbete som går ut på att hejda förvanskningen av sockendräkten.

I slutet av 1800-talet blev Ålsdräkten bortlagd. Det ledde till att vetskaper om dräktens ursprungliga utseende var borta när intresset för dräkten åter vaknade.

— Därför finns det idag stora variationer mellan de dräkter som finns i Ål, säger Britta Rickardsson, dräktkommittén.

Nu har man dock hittat många gamla dräktdelar och åter fått en uppfattning om hur dräkten egentligen såg ut. Men fortfarande finns det oklarheter när det gäller hur dräkten bars och vid vilka högtider man hade de olika dräktdelarna.

Hembygdsföreningen har försökt skingra en del av oklarheterna i dessa frågor genom att göra en dräktmanacka, men fortfarande tillverkas dräkter av flera olika typer inom den gamla socknen.

Haromdagen hade hembygdsföreningens dräktkommitté kallat alla människor som syr, väver eller är intresserade av dräkten eller olika dräktdelar till ett möte i församlingshemmet.

Där visade man gamla dräktdelar och talade om hur dräkten ska bäras.

— Syftet var att försöka få igång en diskussion kring problematiken och att jämföra den gamla och den nya dräkten, berättar Rickardsson. Vi vill försöka få en helhetsbild av hur dräkten har sett ut och hur den har förändrats.

Nu kommer kommittén med hjälp av de som arbetar med dräkten att försöka hejda förvanskningen av dräkten. Så många människor som möjligt ska engageras i arbetet.

— Vi har planer på att anordna kurser i dräktsömnad för att på så sätt göra dräkten mera enhetlig, slutar Rickardsson.

Så här långt hade planerna hunnit innan allt ställdes in:

1. Dräktfonden skrev vi om i förra medlemsbladet. Inget mera gjort.
2. Ta fram mönster till dem som vill sy. Där finns också mera arbete att göra, bland annat att komma överens om hur mönster kan kopieras och bli tillgängliga. Vi har fått erbjudande att kopiera på en stor kopiator.
3. Anordna Köp-och-Sälj-dag. Många intresserade både av att köpa och sälja har hört av sig. Den är nu inställd och vi kommer att annonsera nytt datum.

Ni som är intresserade, leta fram sådant ni vill sälja och prata med dem som kanske är intresserade av att köpa. Nu finns längre tid för förberedelser!

4. Anordna en sygrupp. Efter Hembygdsföreningens årsmöte hade 14 anmält sig.

Flera vill sy långrock, ett par svarttröjor, göra ändringar i delar som inte riktigt passar och flera vill brodera halskläden.

5. Skaffa fram material. Gunilla Tegén på Leksands Hemslojd har köpt in material från Norge. Besök henne gärna och se om material finns till det ni planerar att sy!

Inget nytt under solen! I en artikel från Falu-Kuriren den 2/2 1981 meddelas att det bildats en dräktkommitté inom Åhls hembygdsförening. Se artikeln t.v. Efter nästan 40 år har nu den nybildade dräktkommittén återupplivat ett för föreningen viktigt ämne.

Den nystartade dräktkommitténs arbete har fortsatt sedan i höstas med ett möte per månad. Sista mötet var den 16 mars med de planer som jag redogör för nedan. På kvällen kom folkhälsomyndigheten med en stark rekommendation att vi som är över 70 år inte skulle träffa några andra för att inte bli smittade av Corona och på kvällen samrådde jag med ordförande Roger Arvidsson och vi beslutade att ställa in alla planerade träffar.

OBS! Hemslojden hittar du fr o m 10 juni på Sätergläntan. Öppet i sommar M, O, F 10 - 16.

Vi har också haft kontakt med grossisten Vilunds i Bäsna och Åhls hembygdsförening har fått ett kundnummer för att kunna göra inköp från Vilunds. Om Ni vill handla där, ta kontakt med mig så får vi komma överens om hur betalningen skall gå till.

Ni som har material ni inte själva behöver får gärna skänka eller sälja.

6. En liten grupp har anmält intresse för att väva Åhlband till dräkten. Stina Kallin har lovat att leda en sådan grupp. För att kunna väva behövs bandgrindar och vi har både en som vill sälja sådana och en som kan låna ut. På hemslojden finns också sådana att köpa.

Vill flera vara med i gruppen så anmäl ert intresse!

7. Skapa en sluten Facebook-grupp för köp eller försäljning av dräkter eller dräktdelar. Till stor glädje har Carina Jones erbjudit sig att hålla i den gruppen. Hon har redan uppmanat oss att lägga ut foton på dräktklädda på gruppen som publicerar bilder på Hembygdsföreningens foto-grupp och många har hörsammat uppmaningen.

Tack både till Carina och till er som letat fram dräktkort!
Carina arbetar vidare med vilka regler som skall gälla och vi återkommer så fort vi kan.

För dräktkommittén Britt-Marie Andersson tel
0247-15195 eller 070-3786885
E-post: bm@asonpson.net

Glädjande meddelande om långrocken, del 2

Hoppas Ni sett bilden på långrocken som visades på Hembygdsföreningens årsmöte! Se nedan, här buren av Stenåke Petersson.

Efter tips från Karin Nyrén fick vi veta att Julius

Segerström finns avbildad på ett vykort med fiol och långrock. Efter kontakt med hans barnbarn Finn Ragnhild Johansson fick vi veta att både dräkt och

långrock nu finns hos Ingegerd och Hans Hyttsten.

Vi har fått låna långrocken för att titta på den och jämföra med den rock som sytts till Lars Sundblad, den på fotot till vänster. Kanske de kan tjäna som förebild till ett mönster.

På ett foto från midsommarfirande på Vattberget kommer Helmer Bergman klädd i långrock bärande på en fana. Den rocken är vi på jakt efter. I Åhléns historiebok står Johan Petter Åhlén på en bild iklädd långrock. Den letar vi också efter. Om någon kan hjälpa till med flera tips tar vi tacksamt emot!

Flera har anmält intresse för att sy långrock och flera vill ha sådana uppsydda när vi fått fram mönster.

Foto: Lars Mäx

Midsommarbestyr i Åhl

Texten nedan på åhlmål är ett litet utdrag ur ett dokument som på 1930-talet lämnats till Institutet för språk och folkminnen av Anton Segerström, Åhl. Vem som har berättat är okänt, men av nämnda personer att döma är det troligen en kvinna från Ål-Kilen:

”Nä mor mi va ung bruka ho å mång arä gå ut på messômmärsmörn i ottskôttä å dra e lakan ättär sä ti daddjän. Dôm skull va naku å sô vala dôm va alliles tystä. Dôm fekk dra lakanä barä en gång sô ä jällä tä få sô myttji dagg ti ä sôm möjli, å sänn bar dôm in lakanä å bre ur ä i nô tjärl, fôr dän där

daddjän skull sparäs tä medisn undär årä sänn. Dômm trodd att’n kunnd bot allt ont.”

Ordlista för den som inte förstod:

Arä=andra. Ottskôttä=ottan.

Daddjän=daggen. Naku=naken.

Vala=måste. Myttji=mycket. Bre=vred.

Kan detta vara något att ägna sig åt vid årets midsommar när det traditionella firandet blir inställt?

Om president Trump skulle få reda på detta recept skulle han säkert ordinera det för att bli av med Corona-smittan. Men som tur är behärskar han nog inte åhlmål!